

УДК 328.184

ЛОБІЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

доктор політичних наук, Корнієнко В.О.

Вінницький Національний технічний університет, Україна, Вінниця,

Годний С.П.

Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова,

Україна, Київ

В статті розглядається проблеми і можливості реалізації політичних інтересів різноманітних суб'єктів політики, громадських об'єднань за допомогою механізмів лобіювання. Показано, що лобіювання є важливим інструментом проведення в життя демократичного принципу плюралізму, за якого різні соціальні групи мають інституційні можливості для висловлювання власних інтересів. Розкрито сутність понять «пряме» і «непряме» лобіювання, розуміння стратегії і тактики лобіювання в контексті реалізації політичних інтересів суб'єктів політичного процесу.

Ключові слова: лобізм, лобіювання, політичний інтерес, суб'єкти лобізму, стратегія лобіювання, форми та методи лобізму, правове регулювання лобізму.

Doctor of Political Sciences, V.A.Kornienko, S.P. Godnje Lobbying as a means of political interests / Vinnitsa National Technical University, Ukraine, Vinnitsa; National pedagogical Dragomanov university, Kyiv, Ukraine.

In the article the problem and the feasibility of various political interests of politicians, mechanisms of lobbying. It is shown that lobbying is an important instrument for implementation of the principle of democratic pluralism in which different social groups have the institutional capacity for expression of their interests. The essence of the concepts of «direct» and «indirect» lobbying understanding of the strategy and tactics of lobbying in the context of the political interests of the political process.

Key words: lobbying, lobbying, political interest, subjects of lobbying, lobbying strategy, forms and methods of lobbying, legal regulation of lobbying.

Постановка проблеми. Питання політичних інтересів є одним із основних елементів політики, яка виступає своєрідним мистецтвом їх узгодження в контексті діяльності персоніфікованих суб'єктів політики. В сучасній Україні актуальність цієї теми є очевидною з огляду на те, що ми постійно спостерігаємо протиріччя між змістом політичної діяльності правлячої політичної еліти та інтересами громадян. Низька якість прийнятих політичних рішень, боротьба політиків за владу

певною мірою спрямовують їх до реалізації корпоративних, егоїстичних, а не суспільно значущих інтересів [1]. Однак в цілому інтереси характеризуються різноманітними можливостями: їх реалізація пов'язана не тільки з конфронтацією, але і взаємовигідним співробітництвом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема політичних інтересів розглядаються багатьма вітчизняними науковцями: В. Андрущенком, В. Бабкіним, О. Бабкіною, В. Бехом, В. Бушанським, І. Варзарем, М. Головатим, В. Горбатенком, Г. Зеленько, В. Корнієнком, О. Колясою, В. Кременем, І. Кресіною, О. Ліснічуком, А. Лузаном, М. Михальченком, І. Побочиєм, Ф. Рудичем, С. Рябовим, Ю. Сабанадзе та ін.

У вітчизняній науці все ще потребує поглибленого дослідження питання послідовного процесу виникнення і механізмів реалізації політичних інтересів, їх співвідношення із політичними потребами, визначення їх типології, об'єктивно-суб'єктивної детермінації тощо.

Одним із способів просування інтересів в соціально-політичних процесах є лобіювання. Цей феномен слід визначати як комплекс заходів, що застосовують певні групи тиску з метою встановлення, зміни чи збереження змісту регулювання суспільних відносин у власних вузькокорпоративних інтересах. Слід зазначити, що реалізація інтересів за допомогою лобізму зазвичай виводить із загального річища поетапне досягнення будь-яких важливих загальнонаціональних завдань. Однак можлива і така ситуація, коли групи тиску зацікавлені в просуванні тих чи інших загальнонаціональних питань, прискорення їх розв'язання. Так, у вітчизняній науці обговорювались питання можливої сфери легалізованої лобістської діяльності [2], аспекти лобістської діяльності окремих відомств [3] та органів місцевого самоврядування [4]. Однак в українській науці фактично відсутня детальна класифікація видів лобістської діяльності.

Виходячи із вищезазначеного, **метою статті** є розкриття сутності феномену лобіювання в контексті реалізації політичних інтересів різноманітних суб'єктів політичного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лобіювання як політико-правове явище існувало й існує фактично в будь-якому суспільстві, але ступінь його розвиненості, цивілізованості й інтенсивність використання залежить безпосередньо від політичної системи, характеру політичного режиму, рівня політичної культури, правового регулювання лобістської діяльності та інших особливостей кожного конкретного суспільства. Єдине, що тримало лобіювання як би поза політичної системи — це відсутність його правового регулювання.

Коротко нагадаємо загальновідоме: термін «лобіювання» з'явився як позначення проходів і критих галерей, розташованих в монастирях Англії в XVI ст. Саме це означало слово «lobby» в Оксфордському

словнику 1533 р. [5, с. 30]. Згодом цим терміном стали називати аналогічні холи і кулуари в світських будівлях — театрах. В цілому суть лобізму — у здійсненні впливу на посадових осіб з метою подолання певного нормативного бар'єру. Лобізм є важливим інструментом проведення в життя такого демократичного принципу як плюралізм, за якого різні соціальні групи мають органічні (інституційні) можливості для висловлювання власних інтересів через своїх представників: політичні партії, профспілки та інші організації. Це пов'язано із тим, що результати лобізму можуть стосуватися інтересів третіх осіб, або змінювати елементи механізму правового регулювання суспільних відносин в різних соціальних сферах.

Слід вважати, що повноправна інституціоналізація лобіювання бере свій початок з президентства в США У. Гранта (1869-1877 рр.), який застосовував звернення з питань тих чи інших політично значимих рішень в лобі готелю Willard. Початок формування лобізму як інституту соціально-політичного життя США поклала перша поправка до Конституції, що гарантувала права громадян звертатися до уряду з петиціями про задоволення скарг [6, с. 30]. Першою реальною спробою правового регулювання лобіювання слід назвати резолюцію, яка була схвалена палатою представників Конгресу США від 20 травня 1876 г. [7, с. 44]. Ця резолюція містила обмеження щодо протиправних методів лобіювання (підкуп, службова підробка тощо). Так чи інакше термін «лобіювання» у міру свого розвитку почав означати купівлю голосів за гроші. Так, згідно спеціальної постанови Верховного суду США, під «лобізмом» в юридичному сенсі слід розуміти тільки «прямий лобізм» — безпосередню взаємодію зацікавлених осіб з посадовими особами з метою просування власних інтересів.

«Непрямим» лобізмом став визнаватися такий лобізм, який включає в себе, наприклад, такі методи впливу на посадових осіб: телевізійні програми, рекламно-пропагандистські кампанії, спеціально організовані кампанії телеграм і листів. У другій половині XX ст. термін «лобізм» набуває в світі широкого поширення і трактується в основному як позапарламентський процес взаємодії держави й структур громадянського суспільства.

Лобізм розробляє власний понятійно-категоріальний апарат, однак на загальносвітовому рівні інститут лобізму не має чіткої регламентації і, як наслідок, відбуваються розбіжності у його визначенні. Наприклад, близьким до поняття «лобізм» є поняття «лобіювання». У науковому обігу ці поняття використовуються як рівнозначні та взаємозамінні, хоча на практиці їх слід розрізняти. Можна сказати так: лобіювання — це похідне поняття, яке застосовує конкретні положення лобізму в конкретній ситуації, в залежності від об'єкта впливу, поставлених цілей, і проявляється в певних методах, формах і способах.

Щодо реалізації політичних інтересів, важливим представляється розуміння стратегії і тактики лобіювання. Так, стратегічно кожна група прагне заручитися підтримкою найвпливовішого урядового органу або інституту. Якщо це не вдається, домагаються уваги з боку наступного інституту в існуючій ієрархії влади. Тактика включає найширший спектр дій — від конституційних до неконституційних. Якщо в країні сильний уряд, то вся стратегія і тактика спрямовані на уряд. Якщо сильні партії, то саме партії стають мішенню і метою інтриг із боку груп тиску. Якщо в країні велику роль відіграє громадська думка, то вся гра будується на маніпуляції такими поняттями, як «справедливість», «правосуддя» тощо.

У науковій літературі принаймні, склалися два підходи до регулювання лобістської діяльності: 1. Плюралістичний — групи тиску утворюються спонтанно, вони численні, мають різні інтереси і конкурують між собою за право отримання того чи іншого ресурсу. Такі групи характеризуються автономністю від держави і самостійністю у виборі інтересів. Плюралістичне лобіювання зустрічається у випадках, коли з одного й того ж предмету стикаються інтереси декількох різних груп і всі вони мають однакові шанси на реалізацію своїх інтересів. Тут лобізм розуміється як діяльність суб'єктів, що впливають на структури державної влади з метою прийняття ними необхідних рішень [8].

2. Корпоративістський — система представництва інтересів, складові частини яких по-різному функціонально і ієрархічно розташовані. Корпоративне лобіювання може здійснюватися знизу, коли суб'єкти відстоюють власні інтереси, і за певних домовленостей з наймогутнішою, наприклад, депутатської групою про взаємну підтримку. Якщо держава здійснює взаємодію з організаціями, що мають на те монополію, виключаючи участь і представництво третіх осіб, в такому випадку утворюється авторитарна система лобіювання. Правове регулювання такої системи не буде мати практичного характеру. Держава сама, встановлюючи ці правила, не зацікавлене в їх зміні.

Існують різні види лобіювання, які демонструють його особливості в контексті реалізації політичних інтересів різноманітних груп. Урахування таких особливостей має першорядне значення при визначенні характеру впливу на органи державної влади. Саме за допомогою цього можна визначити правомірність лобіювання, взаємостосунки суб'єктів лобістської діяльності, а також правову і політичну обґрунтованість питань, які лобіюються.

Таким чином, лобіюванню як специфічному соціально-політичному інституту реалізації інтересів, притаманні певні характерні ознаки:

1) безпосередній політичний контакт: зв'язок носіїв інтересів з посадовими особами або з їх близькими, або спрямування певного потоку інформації на адресу посадових осіб;

2) обмеженість інтересів: за допомогою лобіювання здійснюються, як правило, суто особисті, вузькокорпоративні, вузькогрупові інтереси;

3) закритий характер відносин: лобіювання розвивається в кулуарах і не завжди можливо відстежити, хто ж дійсно стоїть за тим чи іншим рішенням;

4) боротьба за ресурси: лобіювання спрямоване саме на отримання на свою користь громадського ресурсу, розв'язання проблемної ситуації, отримання деякого статусу, заняття монопольної позиції тощо;

5) досягнення цілей: невід'ємною частиною лобіювання є його цілі, в якості яких виступають захист інтересів або вигода.

Висновки. Незважаючи на те, що лобіювання все ще не отримало інституціоналізації в сучасній Україні, не дивлячись на представлені у Верховній Раді України законопроекти, форми представництва груп інтересів і взаємодії з інститутами публічної влади постійно розвиваються.

По-перше, важливе місце тут займають чинники розвитку, що зумовлюють потребу в лобістській діяльності, до яких, на наш погляд, слід віднести нерівномірність утворення нових суб'єктів суспільно-політичного життя, в тому числі різних господарських корпорацій і корпоративних груп, нерівномірність процесу їх зростання і девальвації.

По-друге, непрямолінійність історичного процесу розвитку політико-правової системи.

Література:

1. Радченко Л.М. Політичні інтереси як основа політичної діяльності [Текст] / Л.М. Радченко // Політичний менеджмент. — № 1 (28). — 2008. — С. 87 – 93.
2. Манжул К.В. Лобізм у законотворчій діяльності України [Текст] / К.В. Манжул, І.І. Нікітчук // Бюл. М-ва юстиції України. — 2005. — № 11. — С. 5–11.
3. Порфімович О.Л. До питання запровадження правового регулювання вітчизняної лобістської практики [Текст] / О.Л. Порфімович // Укр. право. — 2004. — № 1— С. 123–129.
4. Молодцов О.В. Асоціації органів місцевого самоврядування як суб'єкти лобіювання [Текст] / О.В. Молодцов // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. / голов. ред. С.М. Серьогін. — 2002. — № 1 (7). — С. 183–192.
5. Корнієнко В.О. Політичне лобіювання в Україні: теоретична підойма та практичні реалії [Текст] / В.О. Корнієнко, С.П. Годний // Політичне життя (загальнополітичний, навчальний, науковий, науково-популярний журнал). — Донецький Національний університет, 2016. — № 1. - С. 29-34.

6. Васильев Т.В. Лоббизм как форма политической деятельности: природа, функции, современные виды [Текст] / Т.В. Васильев // Вестник Московского университета. — Серия 12. Политические науки. — 2004. — № 4. — С. 26-34.

7. Любимов А.П. История лоббизма в России [Текст] / А.П. Любимов. — М.: Фонд «Либеральная миссия», 2005. — 208 с.

8. Хутов К.М. Лоббирование, коррупция, монополизм: исследование криминогенного взаимовлияния [Электронный ресурс] / К.М. Хутов. — Режим доступа: <http://parlcom-evolution.ru/main.php?id=Art2>. — Название с экрана.

References:

1. Radchenko L.M. Politychni Zakhoplennya yak osnova Politychnoyi diyalnosti [Tekst] / L.M. Radchenko // Politychnyy menedzhment. - № 1 (28). - 2008. - S. 87 - 93.

2. Manzhul K. V. Lobizm u zakonotvorchiy diyalnosti Ukrayiny [Tekst] / K. V. Manzhul, I.I. Nikitchuk // Byul. M-va yustytseyi Ukrayiny. - 2005. - № 11. - S. 5-11.

3. Porfimovich O.L. Do pytannya zaprovadzhennya pravovoho rehulyuvannya vitchiznyanoyi lobist-skoyi praktyky [Tekst] / O.L. Porfimovich // Ukr. pravo. - 2004. - № 1 S. 123-129.

4. Molodtsov O.V. Asotsiatsiyi orhaniv mistsevoho samovryaduvannya yak sub'yekty lobiyuvannya [Tekst] / O.V. Molodtsov // Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnya: zb. nauk. pr. / Holov. red. S. M. Serohin. - 2002. - № 1 (7). - S. 183-192.

5. Korniyenko V.O. Politychne lobiyuvannya v Ukrayini: teoretychna pidoyma ta praktychni realiyi [Tekst] / V.O. Korniyenko, S.P. Prydatnykh // Politychne zhyttya (zahalnopolitichniy, navchalnyy, naukovyy, naukovopopulyarnyy zhurnal). - Donetskyi Natsionalnyi universytet, 2016. - № 1. - S. 29-34.

6. Vasylyev T.V. Lobizm yak forma politychnoyi diyalnosti: pryroda, funktsiyi, suchasni vydy [Tekst] / T.V. // Vasylyev Visnyk Moskovskoho universytetu. - Seriya 12. Politychni nauky. - 2004. - № 4. - S. 26-34.

7. Lyubimov A.P. Istoriya lobizmu v Rosiyi [Tekst] / A.P. Lyubymov. - M.: Fond «Liberalna misiya», 2005. - 208 s.

8. Khutov K.M. Lobiyuvannya, koruptsiya, monopolizm: doslidzhennya kryminohennoho vzayemovplyvu [Elektronnyy resurs] / K.M. Khutov. - Rezhym dostupu: HTTP: // parlcom-evolyutsiya. RU / main.php? ID = ART2. - Nazva z ekranu.